

รายงานผล
การถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)
ประจำปี ๒๕๖๓
อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

จัดทำโดย
กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี
กรมส่งเสริมการเกษตร

๑. ประวัติความเป็นมา

ภาพที่ ๑ นายแฝว ทองชุม ประธาน ศพก.

๑.๑ เกษตรกรต้นแบบ

ชื่อเกษตรกรต้นแบบเจ้าของศูนย์เรียนรู้ : นายแฝว ทองชุม

ที่อยู่ : ๓๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลม่วงเตี้ย อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

เบอร์โทรศัพท์ : ๐๘๔-๓๑๒๗๒๔๗

สถานการณ์ของพื้นที่ : บ้านปลักปรือ หมู่ที่ ๑ ตำบลม่วงเตี้ย อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

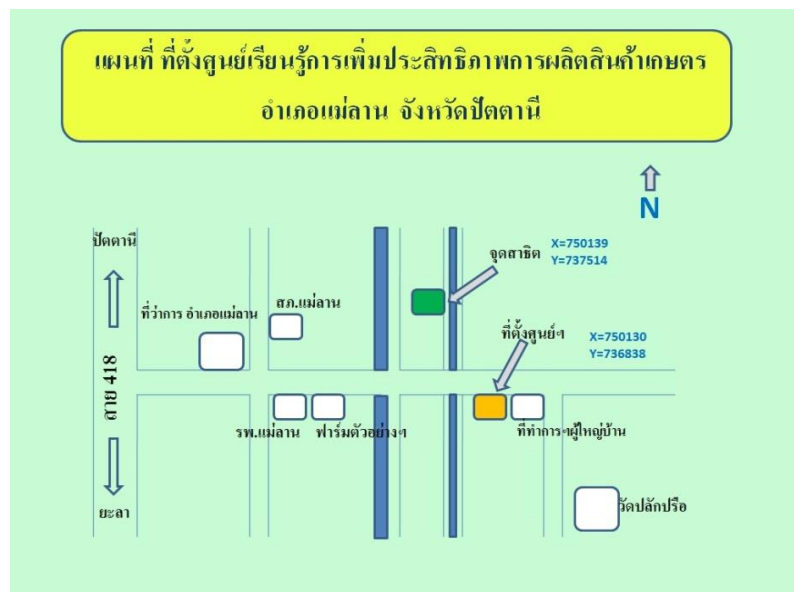
เกษตรกรประกอบอาชีพทำสวนยางพารา และทำนา โดยพื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการทำนา มีระบบน้ำชลประทานที่ดี ตลอดทั้งปี แต่เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำนา(นาปี) เพียงปีละ ๑ ครั้ง เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน เกษตรกรจึงรวมตัวกันเพื่อทำนาปรัง เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนและชุมชน ตลอดจนการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นายนายแฝว ทองชุม เดิมโตมาจากครอบครัวที่เป็นเกษตรกร จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีอาชีพทำสวนยางพารา และอาชีพการทำนาที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยนายนายแฝว ทองชุม ได้มีโอกาสศึกษาจบระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สาขาช่างยนต์ เมื่อเรียนจบได้มีโอกาสทำงานที่เกี่ยวข้องกับสาขาที่เรียนมา โดยประกอบอาชีพช่างซ่อมรถ และเปิดอู่ซ่อมรถจักรยานยนต์เป็นของตนเอง แต่ในช่วงปี ๒๕๔๗ จังหวัดปัตตานีเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ ทำให้ต้องเลิกกิจการ และเปลี่ยนไปทำสวนยางพาราของครอบครัวที่อำเภอธารโศ จังหวัดยะลา พื้นที่ ๒๐ ไร่ โดยเริ่มต้นปรับพื้นที่และปลูกยางใหม่ ระหว่างที่ยางพารายังไม่สามารถให้ผลผลิตได้ ได้เดินทางกลับจังหวัดปัตตานีและมีรายได้จากการกรีดยางพาราควบคู่กับการทำนา ในช่วงปี ๒๕๕๘ สมาชิกในหมู่บ้านมีโอกาสทำงานเป็นอาสาสมัครเกษตรที่สำนักงานเกษตรอำเภอ และได้ชักชวนให้เข้าร่วมเป็นแปลงต้นแบบในด้านการทำนาแบบลดต้นทุนการผลิต ในช่วงก่อนหน้านี้นั้นตนเองไม่ได้สนใจเรื่องการอบรม สัมมนาเพื่อพัฒนาความรู้ทางด้านการเกษตร แต่เมื่อมีโอกาสเข้าร่วมโครงการแปลงนาต้นแบบกับสำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี ทำให้ได้เข้าร่วมการอบรมหลักสูตรต่าง ๆ มากขึ้นส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ในด้านการเกษตรอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของการแปลงนาต้นแบบจากเดิมที่ทำการเพาะปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง ได้ปรับเปลี่ยนมาทำการผลิตข้าวไรซ์เบอร์รี่ (Riceberry) พื้นที่นา ๓ ไร่ ในรูปแบบการทำนาแบบต้นเดียวหรือทำนาแบบประณีต System of Rice Intensification (SRI) โดยการปลูกแบบต้นเดียวจะทำให้ข้าวแตกกอมากกว่าวิธีปกติ เพราะต้นข้าวจะไม่แย่งอาหารแข่งกันเอง ทำให้เกษตรกรได้ผลผลิตมากกว่าการปลูกแบบปกติ นอกจากนี้ยังช่วยลดการใช้น้ำ ลดต้นทุนการผลิต และทำให้ต้นข้าวแข็งแรง สามารถต้านทานโรคและแมลงมากขึ้นอีกด้วย

จากการเริ่มต้นในการเป็นแปลงเรียนรู้ต้นแบบด้านการผลิตข้าวได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ซึ่งเกษตรกรต้นแบบมีแปลงเรียนรู้ที่พร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่สมาชิกในชุมชนในด้านการผลิตข้าวให้มีคุณภาพ การใช้เทคโนโลยีเพื่อลดต้นทุนการผลิต และการเพิ่มผลผลิตข้าว โดยใช้ควบคู่กับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนาอาชีพทำนาอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๑.๒ ความเป็นมาของ ศพก.

ภาพที่ ๒ แผนที่ที่ตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

เกษตรกรในพื้นที่ตำบลม่วงเตี้ย อำเภอแม่ลาน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือการทำสวนยางพารา และทำนา โดยพื้นที่นาที่มีความเหมาะสมเนื่องจากมีระบบน้ำชลประทานที่ดีตลอดทั้งปี แต่เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำนา (นาปี) เพียงปีละ ๑ ครั้ง เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน ต่อมาสำนักงานเกษตรอำเภอแม่ลาน ร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานีและเกษตรกรในพื้นที่ ได้มีแนวคิดให้เกษตรกรรวมตัวกันทำนาปรัง เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนและชุมชน ตลอดจนการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเริ่มต้นจากการรับการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาจังหวัดปัตตานี ปี ๒๕๕๘ ส่งเสริมการปลูกข้าวที่มีมูลค่าสูงและตลาดมีความต้องการมาก การใช้เทคโนโลยีเพื่อลดต้นทุนการผลิต และการเพิ่มผลผลิตข้าว

ปัจจุบันได้จัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) โดยมีนายแผ้ว ทองชุมเป็นประธาน สมาชิก ๕๐ ราย พื้นที่ทั้งสิ้น ๒๑๒ ไร่ มีแปลงเรียนรู้ หลักสูตรการเรียนรู้ (๑.การเตรียมดินที่เหมาะสม ๒.การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดี ๓.การใช้ปุ๋ยเพื่อลดต้นทุนการผลิต ๔.การป้องกันกำจัดศัตรูข้าว ๕.การปลูกข้าวต้นเดียว) และฐานการเรียนรู้ เพื่อให้เกษตรกร ในชุมชนสามารถศึกษาและเข้าถึงการดำเนินการที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาคุณภาพผลผลิตข้าวให้มีคุณภาพ ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มมูลค่าผลผลิต ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรผู้ผลิตข้าวในพื้นที่ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ ๓ การประชุมกลุ่มสมาชิก ศพก.

๒. แรงจูงใจในการทำการเกษตรปลอดภัย

ที่ผ่านมาเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ทำนาในรูปแบบของนาปี โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน จึงทำให้เกษตรกรมีความตระหนักถึงเรื่องความปลอดภัย และสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือน อีกทั้งได้รับการสนับสนุนองค์ความรู้จากเจ้าหน้าที่นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาทางด้านภาวะมลพิษที่เกี่ยวกับน้ำ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม และการส่งผลเสียที่นอกเหนือจากพื้นที่เป้าหมาย การปนเปื้อนในอากาศ น้ำ และดิน การคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่ดีทำให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการกลับสู่การทำเกษตรวิถีอินทรีย์ ซึ่งจะส่งผลดีต่อทั้งตนเองและผู้บริโภค ลดต้นทุนการผลิต และเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลผลิต ส่งผลให้เกษตรกรจำนวน ๕๐ ราย ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP เป็นการทำนาข้าวปลอดภัยจากสารเคมี นอกจากนี้กลุ่มสมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนการผลิตร่วมกัน โดยกำหนดฤดูปลูก และฤดูเก็บเกี่ยวให้สอดคล้องกันในรูปแบบการแบ่งโซนการผลิต เพื่อให้สามารถบริหารจัดการในด้านการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓. วิธีการดำเนินงาน

ภาพที่ ๔ การทำและการใช้สารชีวภัณฑ์เพื่อควบคุมโรคพืชในนาข้าว

๓.๑ กลุ่มสมาชิกมีการผลิตข้าวปลอดภัยโดยเน้นการใช้สารชีวภัณฑ์ สมาชิกมีส่วนร่วมในการเรียนรู้การผลิต และวิธีใช้เชื้อราไตรโคเดอร์มา จากนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบงานอารักขาพืชจากสำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานเกษตรจังหวัด เพื่อควบคุมโรคพืชในการทำนา อีกทั้งสามารถปรับใช้กับการปลูกพืชผักสวนครัวในชุมชน

๓.๒ เกษตรกรมีการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิมแทนการใช้สารเคมี เช่น การใช้ใบมันสำปะหลังกองเป็นจุดในนาเพื่อล่อหอยเชอริ้ให้มากัดกิน เพื่อเกษตรกรจับไปทำลายต่อไป

๓.๓ มีการนำเทคโนโลยีใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เช่น เครื่องหยอดข้าว รถดำนา และรถเกี่ยวข้าว

ภาพที่ ๕ การใช้รถดำนาทดแทนแรงงานคน

๓.๔ การเรียนรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร โดยเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้จากเกษตรกรต้นแบบได้ เพื่อส่งต่อความรู้ให้แก่สมาชิกและเกษตรกรที่สนใจในวงกว้างขึ้น

๓.๕ สมาชิกกำหนดเป้าหมายร่วมกันสู่การเป็นอินทรีย์ และดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ ๖ การประชุมวางแผนร่วมกันของสมาชิก และการจัดทำแปลงเรียนรู้การใช้ชีวภัณฑ์ในชุมชน

๔. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

เน้นการพัฒนาที่ตัวเกษตรกรก่อนเป็นอันดับแรก โดยให้เกษตรกรเป็นผู้ริเริ่มคิดเอง จนในที่สุดสามารถพัฒนาไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ และเป็นผู้กำหนดแผนการผลิตของตนเอง โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต สำหรับบทบาทของเจ้าหน้าที่ที่สามารถช่วยเติมเต็มในด้านองค์ความรู้ และทางเลือกในการเพื่อให้เกษตรกรตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาทางการเกษตรตามหลักวิชาการ ร่วมเป็นที่ปรึกษา คิตร่วมกับเกษตรกรและให้การสนับสนุนตามที่จำเป็น

๕. ปัญหา อุปสรรค

- ๕.๑ โรคและแมลงศัตรูพืชเข้าทำลายผลผลิต
- ๕.๒ สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และภัยธรรมชาติ
- ๕.๓ ขาดแคลนแรงงานภาคเกษตรวัยหนุ่มสาว
- ๕.๔ ขาดความพร้อมในส่วนของเอกสารสิทธิ์ที่ดิน
- ๕.๖ ผลผลิตของเกษตรกรไม่ได้อยู่ในระดับมาตรฐานเดียวกัน

๖. วิธีการแก้ไข

- ๖.๑ หากพบการระบาดของโรคและแมลงในพื้นที่เร่งประสานงานเจ้าหน้าที่ผู้เพื่อดำเนินการสำรวจ ติดตามสถานการณ์การระบาด นอกจากนั้นเกษตรกรสามารถศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับโรค และแมลงเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง
- ๖.๒ เกษตรกรเตรียมแผนรับมือกรณีเกิดภัยธรรมชาติ เช่น แผนการจัดการน้ำ แผนการปรับเปลี่ยนปลูกพืชชนิดอื่นที่มีความเหมาะสม เป็นต้น
- ๖.๓ เกษตรกรควรมีการเรียนรู้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีเครื่องจักรกลการเกษตรสมัยใหม่เพื่อทดแทนแรงงานคน
- ๖.๔ รวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อยกระดับสู่เกษตรอินทรีย์ โดยเริ่มจากกลุ่มแปลงใหญ่ และกลุ่ม ศพก.
- ๖.๕ กลุ่มเกษตรกรร่วมกันเป็นผู้ตรวจสอบและควบคุมคุณภาพผลผลิต

๗. ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม

- ๗.๑ เกษตรกรมีสุขภาพแข็งแรงจากการไม่ใช้สารเคมี และผู้บริโภคได้รับสินค้าที่มีคุณภาพและปลอดภัย
- ๗.๒ ลดต้นทุนการผลิตข้าวได้ร้อยละ ๒๐ จากค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ๔,๐๒๐ บาทต่อไร่ ให้เหลือ ๓,๒๑๖ บาทต่อไร่
- ๗.๓ เพิ่มผลผลิตการผลิตข้าวคุณภาพ
- ๗.๔ ศพก.เป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วม
- ๗.๕ เกษตรกรมีการรวมกลุ่ม เกิดการบริหารจัดการในรูปแบบกองทุน ทำให้กลุ่มเกษตรกรเข้มแข็งขึ้น
- ๗.๖ เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายของศูนย์เรียนรู้และศูนย์เครือข่าย
- ๗.๗ เกิดการบูรณาการในการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเกษตรกร
- ๗.๘ มีสินค้าหลักของ ศพก. ที่ได้คุณภาพและผ่านการรับรอง GAP
- ๗.๙ มีองค์ความรู้และมีนวัตกรรมในด้านการผลิตสินค้าเกษตร ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรในชุมชน
- ๗.๑๐ เกษตรกรที่มาเรียนรู้ที่ศพก. สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ส่งผลให้มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้

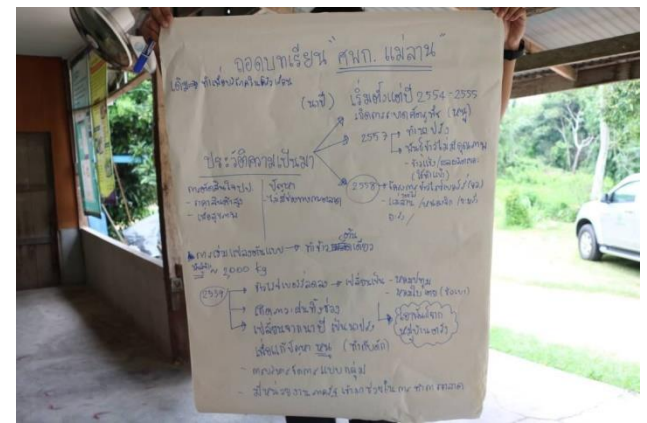
๘. การขยายผลสู่ ศพก.เครือข่าย จำนวน ๑๖ ศูนย์ ดังนี้

๑. ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศจช.) ตำบลแม่ลาน
๒. ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศจช.) ตำบลม่วงเตี้ย
๓. ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน (ศดปช.) ตำบลแม่ลาน
๔. ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรตำบลแม่ลาน
๕. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านทำเนียบ
๖. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านโคกม่วง
๗. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านต้นไทรนค
๘. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านแม่ตึ้นะ
๙. ศูนย์เรียนรู้การเลี้ยงโคขุนบ้านปลักปรีอ
๑๐. ศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานบ้านต้นหยง
๑๑. ศูนย์เรียนรู้การสร้างรายได้เสริมในสวนยาง
๑๒. ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชนตำบลม่วงเตี้ย
๑๓. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านวังกว้าง
๑๔. ฟาร์มชุมชนบ้านควนแปลงงู
๑๕. ศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานบ้านโคกพันต้น
๑๖. ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรตำบลป่าไร่

ภาคผนวก
ทีมถอดบทเรียน

๑. นางสุไอย๊ะ คำทอง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี
๒. นายนราศักดิ์ ชุมแก้ว	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี
๓. นางสาวจุฑามาศ สุขสุวรรณ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี
๔. นางสาวหทัยชนก สกฤณี	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดปัตตานี

ภาพการลงพื้นที่เพื่อถอดบทเรียน

ภาพการดำเนินกิจกรรมศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี

